

16. *Михневич, Д. Е.* Очерки по истории католической реакции (иезуиты) / Д. Е. Михневич. – М.: АН СССР, 1953. – 312 с.
17. *Омэнн, Дж.* Христианская духовность в католической традиции [Электронный ресурс] / Джордан Омэнн; [пер. с англ. Н. Вакуленко]. – Рим–Люблин: Издательство Святого Креста, 1994. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/katholic/Aumann/08.php. Доступ – 02.07.2014 р.
18. *Ratio studiorum:* Уклад студій Товариства Ісусового. Система єзуїтської освіти: [пер. з лат. Р. Паранько, пер. з англ. А. Маслюх]. – Львів: Свічадо, 2008. – 252 с.
19. *Серяков, С. О.* Повсякденне життя єзуїтських шкіл України / С. О. Серяков // Повсякдення ранньомодерної України. Історичні студії : в 2-х т. / [гол. ред. В. Смолій; відп. ред. В. Горобець; ред. колег.: Н. Старченко (заст. відп. ред.), Н. Білоус, В. Зема, О. Романова (відп. секр.). НАН України. Інститут історії України]. – К. : Інститут історії України, 2012. – Т. 1: Практики, казуси та девіації повсякдення. – 2012. – С. 99 – 140.
20. *Устав ордена иезуитов // Историческая хрестоматия по новой и новейшей истории:* [пособ. в 2 т.; сост. Я. Г. Гуревич]. – СПб.: Паровая скоропечатня «Надежда», 1895. – Т. 1. – 1895. – С. 414 – 417.
21. *Филиппсон, М.* Религиозная контрреволюция в XVI веке: Общество иезуитов / М. Филиппсон; [пер. с фр.]. – М.: ЛИБРОКОМ, 2011. – 208 с.
22. *Формули інституту Товариства Ісуса, схвалені і підтвержені папами Павлом III і Юлієм III // Конституції Товариства Ісуса та їх Додаткові Норми:* [пер. з англ. А. Маслюх]. – Львів: Свічадо, 2005. – С. 3 – 13.
23. *Шмогрунов, З.* Тридентский собор / З. Шмогрунов // Труды Киевской Духовной Академии. – 1863. – Сентябрь – С. 4 – 61.
24. *Шмонин, Д. В.* В тени Ренессанса: вторая схоластика в Испании / Дмитрий Викторович Шмонин. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. – 277 с.
25. *Яковенко, Н. М.* Латинське шкільництво і «шкільний гуманізм» в Україні кінця XVI – середини XVII ст. / Н. М. Яковенко // Київська старовина. – 1997. – № 1-2 (315). – С. 11 – 27.

Аналіз політичної та суспільної реакції в Німецькій Демократичній Республіці на події у Чехословаччині періоду «Празької весни»

Віруцька Світлана Володимирівна

Віруцька Світлана. Аналіз політичної та суспільної реакції в Німецькій Демократичній Республіці на події у Чехословаччині періоду «Празької весни». В статті досліджено та проаналізовано трансформацію поглядів керівних кіл Німецької Демократичної Республіки та реакцію її громадськості на події у Чехословаччині 1968 року. Встановлено, що позиція суспільних кіл Східної Німеччини стосовно «Празької весни» суттєво відрізнялась від офіційної доктрини державних структур.

Ключові слова: «Празька весна», Німецька Демократична Республіка, Вальтер Ульбріхт, Організація Варшавського договору.

Вируцкая Светлана. Анализ политической и общественной реакции в Германской Демократической Республике на события в Чехословакии периода «Пражской весны». В статье исследована и проанализирована трансформация взглядов правящих кругов Германской Демократической Республики и реакция ее общественности на события в Чехословакии 1968 года. Установлено, что позиция общественных кругов Восточной Германии относительно «Пражской весны» существенно отличалась от официальной доктрины государственных структур.

Ключевые слова: «Пражская весна», Германская Демократическая Республика, Вальтер Ульбрехт, Организация Варшавского договора.

Virutska Svitlana. The analysis of political and social reaction in Germany Democratic Republic on the events in Czechoslovakia of «Prague Spring» period. The article studied and analysed conversion of views of leading sphere of Germany Democratic Republic and reaction of it public on the events in Czechoslovakia in 1968. Determine, that the position of social sphere of Eastern Germany with reference to «Prague Spring» essential characterized from official doctrine of state structure.

Key words: «Prague Spring», Germany Democratic Republic, Walter Ulbricht, Organization of Warsaw Pact.

Події, які відбулися в Чехословаччині в 1968 році є важливою ланкою в дослідженні не тільки історії Чехословаччини, а й історії країн Центральної та Південно-Східної Європи. «Празька весна» стала тією подією, за якою з великим інтересом, а в деякій мірі і з занепокоєнням, сліdkували не тільки політичні діячі, а й громадськість усього світу. Саме на неї покладали надії у реформуванні соціалізму, надання йому так званого «людського обличчя», а звідси й надії, що після Чехословацької Соціалістичної Республіки (ЧССР) такі трансформації соціалістичної системи можуть відбутися і в усіх країнах соцтабору. Але, як відомо, цей процес був придушений у серпні 1968 року введенням військ країн членів Організації Варшавського договору (ОВД). Отож, на нашу думку, важливим та актуальним залишається питання про позицію країн сателітів Радянського союзу відносно даної події, оскільки це питання є мало дослідженим, але дуже важливим у розкритті загальної картини міжнародної реакції на «Празьку весну» в Чехословаччині. Тому доцільно було б дослідити позицію однієї з країн Центральної Європи, а саме Німецької Демократичної Республіки (НДР), члена Організації Варшавського договору, який і зупинив розвиток «Празької весни» введенням військ на територію Чехословаччини у серпні 1968 року.

Питанням суспільної та політичної реакції в НДР на події в Чехословаччині є відкритою проблемою, оскільки ґрунтовного дослідження по цій темі ще не здійснено. Різними зрізами даної проблеми займалися чеські (Дж. Белда, А. Бенчік, Ж. Печка [1], Т. Вільсмак [3]), німецькі (М. Вільке [6], Р. Венцке [5]) та російські (А. Богуславський [4]) вчені, нажалі українськими дослідниками дана проблема не піднімалась.

Джерельну базу дослідження становлять опубліковані документи, які репрезентують позицію НДР на різних етапах розвитку Чехословацьких подій, що вміщені у збірниках ««Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Документы» під редакцією Н. Томиліної, С. Карнера, А. Чубарьяна, а також «Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970». під редакцією Ж. Вондрової.

Метою даної розвідки є дослідження та аналіз суспільної й політичної реакції в НДР на події в Чехословаччині 1968 року. З огляду на мету поставлено завдання: просліdkувати трансформацію поглядів керівництва НДР на ситуацію в Чехословаччині; дослідити вплив віянь «Празької весни» на громадськість Східного Берліну та її реакцію на введення військ країн ОВД у Чехословаччину.

17 березня 1967 року між ЧССР і НДР було підписано договір про дружбу, співпрацю і взаємодопомогу, що й стало новим етапом у розвитку відносин двох соціалістичних країн. Оскільки, до цього

стосунки між двома державами були вкрай напружені в зв'язку зі спробою А. Новотного налагодити контакти з Західною Німеччиною в обхід домовленостей в Карлових Варах. А в умовах політично-дипломатичної ізоляції НДР зі сторони більшості країн світу, це могло нанести серйозний удар авторитету, політичній стабільності і безпеці східнонімецького режиму [4, с. 25]. Тому рішення про призначення першим секретарем ЦК КПЧ О. Дубчека було сприйняте верхівкою НДР без зайвого занепокоєння і з надією на подальшу тісну співпрацю.

За змінами у вищих ешелонах влади ЧССР з особливою увагою спостерігало і східнонімецьке суспільство, оскільки після будівництва берлінської стіни Чехословаччина стала одним з тих місць, в якому його представники без проблем могли зустрічатися зі своїми західнонімецькими родичами та друзями, або проводити свій відпочинок.

Перша офіційна зустріч новопризначеного О. Дубчека та В. Ульбріхта відбулася 18 лютого 1968 року в Празі. «...Східнонімецький лідер не тільки привітав свого чехословацького колегу з обранням на керівну посаду, але й порадив йому послідовно зміщувати «догматиків» та замінити їх кадрами, готовими здійснювати реформи», а також йти по «національному шляху розвитку соціалізму» [4, с. 26]. Зрозуміло, що В. Ульбріхт не мав на увазі тих змін, які відбулися в Чехословаччині далі, а лише говорив про економічні реформи на зразок тих, що були здійснені в НДР та про наведення порядку в ідеологічній й культурній сферах.

На початковому етапі розвитку ситуації в ЧССР політбюро ЦК СЄПН не проявляло особливого інтересу до реформеного процесу в сусідній країні. Головним чином, це пов'язане з тим, що саме в цей період в свою заключну фазу підійшла підготовка проекту нової Конституції НДР, яка законодавчо закріплювала керівну роль партії СЄПН в країні, а також повинна була підкреслити внутрішню та зовнішню незалежність держави, що було дуже важливим «психологічним» моментом в умовах міжнародної ізоляції НДР. Отож, у зв'язку з цією подією на деякий період зовнішньополітична тематика відійшла на задній план.

Однак, зміни, які на початку березня 1968 року почали відбуватися в сусідній Чехословаччині, а саме відміна цензури, процес реабілітації дисидентів, зміна кадрів, не могли залишитися поза увагою не тільки керівництва СЄПН, а й суспільних класів НДР. Як вказує Т. Вільсмак: «У той час як у Чехословаччині пройшла спроба відновлення громадянського суспільства, східнонімецький режим... почав обмежувальний курс по відношенню до культурної політики і взагалі до всього, що відрізнялася від точки зору офіційної концепції «соціалістичної особистості»» [3, с. 49]. В НДР цензура постійно ліквідувала будь-який прояв критичного

мислення, через що в країні майже не здійснювалися спроби відновлення політичних партій та угруповань, які могли б виявляти і представляти інтереси безпартійних і колишніх політичних в'язнів, займатися питаннями реабілітації. Цю ситуацію вдало характеризує А. Лутзова: «Те, що в ЧССР призвело до Празької весни, в НДР залишилось тільки критикою окремих інтелектуалів, яким не вистачало більш широкого соціального фону» [3, с. 49]. Але все ж у НДР залишалися й ті люди, яким були не байдужі ідеї «Празької весни», які з переживаннями та надіями слідували за подіями в сусідній ЧССР. «Все, що приходило з Праги, ми буквально ковтали», – зазначає Г. Вейгель [3, с. 49]. Дуже цікавим є свідчення Б. Ейзенфельда, який в травні 1968 року відвідав Прагу, і у своєму щоденнику писав: «Люди навколо нас дивляться вільно і впевнено. Ми навпаки відчуваємо себе консервативно, навіть, коли мова йде про наш одяг» [3, с. 51].

Основою для окреслення позиції ЦК СЄПН відносно подій у Чехословаччині, стала березнева доповідь посла НДР в Чехословаччині П. Флоріна. Дипломат зазначав, що посилюється «активність опозиційних сил» і це все набуває «контрреволюційного вигляду». «Під девізом «боротьби з консерватизмом» і за безграничну «демократію» вимагають відсторонення президента республіки, міністра національної оборони, керівника профсоюзів та інших товаришів... зростаючу роль відіграє вимога реабілітації всіх відсторонених у минулому осіб... Центральна преса, телебачення, радіомовлення... і ряд журналів, знаходяться в руках ворожих сил... Вони добилися зняття цензури...» [11, с. 16-17].

19 березня 1968 року завідділом сусідніх країн МЗС НДР Р. Хельмер у розмові з радником посольства СРСР в НДР В. Гренковим, оцінюючи ситуацію в ЧССР, зазначав, що будь-який успіх ворожих соціалізму сил в сусідній країні буде використаний «імперіалізмом», для того щоб спробувати створити подібну атмосферу і в НДР, нанести удар керівній партії і соціалістичному ладу республіки [10, с. 21].

Варто відзначити і той факт, що в НДР утримувалися від об'єктивного і повного освітлення дискусій і подій в ЧССР, на підтвердження цього можна привести слова Р. Хельмера: «...Ми з великою обережністю ставимося до публікацій в нашому друці повідомлень про події, які відбуваються в ЧССР та оцінок цих подій. Ми, звісно, не можемо їх якось замовчувати; ці події живо цікавлять членів нашої партії, все населення НДР... В нашому друці ми друкуємо лише те, що вважаємо необхідним і корисним для нас і, звичайно, для здорових сил в ЧССР і що не може бути розтлумачено, як втручання у внутрішні справи ЧССР...» [10, с. 22-23]. Одним з основних засобів формування громадської думки в НДР відносно чехословацьких подій 1968 року, стали партійні документи,

в яких давався критичний аналіз причин та характеру цих подій, які в першу чергу видавалась, щоб орієнтувати керівництво і партійний актив СЄПН. В пресі обмежувалися повідомленнями про роботу і рішення партійних конференцій і пленумів ЦК КПЧ, а також друкувалися ті документи, в яких говорилося про наміри КПЧ укріплювати та розвивати основи соціалізму, дружбу і співпрацю з Радянським Союзом та іншими соціалістичними країнами [7, с. 53].

Коли в Чехословаччині реформаційний процес набрав сили, то ним зацікавилась широка громадськість, виключенням не стало й населення НДР. Хоча спочатку соціуму НДР важко було сформувати власну думку про події, оскільки репортажі та коментарі зі Сходу та Заходу були полярними [5, с. 393]. Як підкреслює Р. Венцке: «...Східнонімецькі комуністи намагалися за допомогою обману, напівправди і спекуляцій викликати у громадян НРД ворожість по відношенню до чехословацької політики реформ та страх перед третьою світовою війною» [5, с. 394]. З огляду на це, з Чехословаччини «...поширювалися докори на адресу німецьких друзів про те, що вони не повно та однобоко інформують суспільство НДР про події, які відбуваються в ЧССР, тобто замовчують про «демократизацію», «лібералізацію» та інші зміни» [7, с. 53].

Важливою фазою стала зустріч представників країн співдружності 23 березня 1968 року в Дрездені, на якій основним залишалось питання ситуації в Чехословаччині. Делегати зустрічі схилилися до думки, що в ЧССР розпочалась контрреволюція, і саме на цій зустрічі потрібно знайти шляхи виходу з даної ситуації, направити КПЧ у вірне русло. Під час цієї наради В. Ульбріхт вів себе помірковано та зазначав: всі розуміють – не можна за такий короткий термін справити все, що назбиралося в країні за попередні роки. Але кожна держава робить свій політичний вибір сама, а оскільки вона не одна на світі, «тому розвиток в одній соціалістичній країні і постанови однієї братської партії можуть мати далекосяжні наслідки для другої партії, і тим самим вони можуть впливати і на ситуацію в Європі. Імперіалізм – наш спільний смертельний ворог – не спить» [2, с. 74].

Характеризуючи відносини між СЄПН і КПЧ, НДР і Чехословаччиною посол СРСР в НДР П. Абраسیمов у квітні 1968 року підкреслював, що події, які відбуваються в ЧССР сприймаються в НДР з великою стурбованістю. В доповідній записці вказується, що заклики до співпраці з Заходом у політичній, а особливо економічній сферах, до «лібералізації» і «демократизації економіки, послаблення керівної та контролюючої ролі партії» всі ці дискусії протилежні інтересам НДР. Наводиться приклад заяви міністра лісового господарства ЧССР Смирковського, який у своїх виступах заявляє, що зміни, які проходять в ЧССР мають стати прикладом для інших соціалістичних країн, а

«досвід» ЧССР має значення і для «німецьких соціалістів» [7, с. 52]. Оскільки такий розвиток подій не міг задовольнити партійне керівництво СЄПН, то основним підсумком Дрезденської зустрічі стала вимога до керівництва ЧССР відновити керівну роль КПЧ і згорнути розпочаті в країні реформи.

В своїй розмові з послом ЧССР в НДР В. Коларжом В. Ульбріхт зазначав, що СЄПН зацікавлена у співпраці з КПЧ та ЧССР, але разом з тим східнонімецький лідер підкреслював, що проти НДР ведеться психологічна війна, а матеріали західна преса черпає з ЧССР [9, с. 48].

Знаковою у трансформації позиції східнонімецької верхівки стала зустріч керівників п'яти країн у Москві 8 травня 1968 року. На ній В. Ульбріхт підкреслював, що контрреволюція атакує, і важливо якнайшвидше провести військові навчання країн ОВД, щоб дати зрозуміти народу Чехословаччини, що «його майбутнє в союзі з державами Варшавського договору» [8, с. 77], а також придушити пропагандистку активність ФРН, направлену проти НДР. «Що стосується військових маневрів в Чехословаччині, – продовжує В. Ульбріхт, – то добре було б організувати їх так, щоб введені туди війська трохи затримались і походили вздовж кордону з ФРГ» [8, с. 91]. Пізніше В. Ульбріхт висловив надію, що ситуацію в Чехословаччині все ще можна змінити політичними методами. Він сподівався, що в керівництві КПЧ знайдеться група, хоча і в меншості, яка буде стояти на «правильних позиціях», «...в підтримку якої «соціалістичні країни...здійснять спільний політичний виступ», а тоді в чехословацькому керівництві «на правильній позиції стане більшість», що і вирішить ситуацію [4, с. 29].

Особливе значення мав маніфест «2000 слів», опублікований у червні 1968 року, який був розцінений як заклик до контрреволюції, реакцією на який стала більш жорстка позиція країн співдружності, в тому числі й НДР. Було зроблено висновок, що керівництво ЧССР втратило свої позиції, і вже не в змозі боротися з контрреволюційними силами. В липні 1968 року Політбюро ЦК СЄПН підготувало свій лист у Прагу, в якому говорилося, що «чехословацьке керівництво несе повну відповідальність за «захоплення засобів масової інформації» тими, хто використовує їх для розпалення кампанії проти існуючого ладу, що й повело за собою публікацію «контрреволюційної» заяви «2000 слів». Робилось зауваження щодо відносин Праги з ФРН, у зв'язку з чим східні німці просили О. Дубчека «прийняти рішучі кроки проти антисоціалістичних груп і їх представників в органах масової інформації» [4, с. 31].

Що ж до східнонімецької інтелігенції, то ідеали «Празької весни» (можливості об'єднання соціалізму з демократією і громадянськими правами) викликали у них великі надії. 1968 рік був, за словами Р. Хавамана, роком «великих надій і гірких розчарувань». «Празька весна» для нього представляла собою революцію зверху, останній варіант перемоги «кращих

комуністів над сталіністами». Східнонімецьке населення недооцінювало головний вклад «Празької весни» в можливе просування демократичного соціалізму, вони розуміли події в ЧССР, як спробу «вийти із компанії, яка вже не вважалась життєздатною», – за словами історика і дисидента І.-С. Ковальчука [3, с. 50].

Влітку 1968 року, у Чехословаччині все-таки пройшли командно-штабні навчання об'єднаних сил Варшавського договору під назвою «Шумава», які стали своєрідною підготовкою до військової інтервенції проти ЧССР [5, с. 396]. Хоча, як вказує А. Богуславський, такий варіант розвитку подій не розглядався як єдино можливий. ЦК КПЧ відмовилося взяти участь у Варшавській нараді, намагаючись домогтися проведення двохсторонніх зустрічей з «братськими партіями», тим самим поступово налагодити відносини з усіма державами співдружності і запобігти вторгненню [4, с. 32]. Як показала історія це не дало очікуваного результату, можливо, через те, що переговори були проведені занадто пізно, вже після того, коли рішення про введення військ було прийнято.

В липні 1968 року в Варшаві відбулась наступна конференція «п'ятірки». Загалом доповіді партійних лідерів на цій зустрічі були більш схожими на підведення підсумків всього періоду розвитку подій в Чехословаччині. На цьому засіданні В. Ульбріхт констатував, що керівництво КПЧ саме не в змозі знайти вихід із положення. В результаті було підготовлено звернення до ЦК КПЧ, парламенту, робочого класу, колективів прогресивної інтелігенції, в якому акцентувалась увага на тому, що «робота ведеться контрреволюціонерами не тільки в середині країни, але і з Бонни, і з Вашингтона» [12, с. 129]. Саме під час цієї зустрічі була сформульована так звана «доктрина Брежнєва», яка стала стартовою платформою для вторгнення.

29 липня 1968 року відбулась зустріч в Чієрні-над-Тисою, на якій ЧССР було висунуто ряд вимог, з урегулювання політичних розбіжностей. КПЧ повинна була відновити контроль над засобами масової інформації і заборонити діяльність політичних клубів, а також зупинити спроби відновити соціал-демократичну партію, провести кадрові зміни та інше. Зрозуміло, що всі ці вимоги КПЧ вже ніяк не могла виконати, що дало легітимну основу для «колективної акції» [6, с. 171-172].

Вже 18 серпня 1968 року на засіданні «братських партій» в Москві, НДР підтримала рішення надати військову допомогу «здоровим силам» ЧССР. Основним виправданням цієї акції став «лист-запрошення», в якому консервативно настроєні члени ЦК КПЧ зверталися до радянського керівництва з проханням надати їм «всебічну допомогу» для порятунку «соціалізму», в тому числі й військово [4, с. 36].

Важливо зазначити, що В. Ульбріхт робив декілька спроб домогтися двосторонньої зустрічі з О. Дубчеком, на що неодноразово отримував

відмови. Можливо, він думав, що зможе переконати чехословацьке керівництво відмовитися від наміченого курсу, щоб зняти напругу навколо Чехословаччини. Хоча вже безпосередньо перед вторгненням 12 серпня 1968 року така зустріч відбулася у Карлових Варах, проте Ульбріхту не вдалося переконати Дубчека припинити реформи. А ця зустріч, за словами Аксьонова «нанесла велику шкоду», оскільки вона суперечила єдиній лінії країн ОВД [4, с. 36].

21 серпня війська країн учасниць Варшавського Договору ввійшли в Чехословаччину, тим самим припинивши так звану «Празьку весну».

Звіт про вторгнення в Чехословаччину викликав у НДР унікальну хвилю опору з боку активних кіл громадськості. Східні німецькі інтелектуали лівого спрямування заявляли, що це «зрада світової революції», а Л. Вольфганг, автор знаменитої книги «Революція пожирає своїх дітей», влучно зазначив, що більшої розбіжності між політикою Чехословаччини і ССРН не могло навіть відбутися [3, с. 52-53]. Органи безпеки у Східній Німеччині 21 листопада 1968 року зареєстрували більше двох тисяч проявів так званого «недружнього єднання», тобто вираження співчуття чехословацькому населенню. Найчастіше це були написи на будинках («Хай живе Дубчек», «Ульбріхт зрадник») та велика кількість листівок, які розповсюджувалися по всій території НДР. Посольство ЧССР в східному Берліні наповнювали тисячі листів і звернень, в яких їх автори висловлювали підтримку чехословацькій нації. Відбулося навіть більш ніж сімдесят спроб організації протестних демонстрацій. Подібні заходи відразу ж припинялися службами безпеки, а найбільш активних учасників чекало ув'язнення [3, с. 54]. Хоча не все було так однозначно, протилежну позицію висловлювали німецькі солдати. Так, старшина танкової дивізії говорив: «Якби мене хтось запитав, чи було втручання у внутрішні справи Чехословаччини, то на це є тільки одна відповідь: Це не втручання, а допомога чехословацькому народу. І цим я пишаюсь» [1, с. 10].

Отже, можна підвести підсумок, що при формуванні політичної позиції НДР відносно всього перебігу подій в ЧССР, керівництво СЕНП орієнтувалося на офіційну доктрину узгоджену з СРСР. Разом з тим варто підкреслити, що позиція В. Ульбріхта не була сталою, а піддавалася корекції під впливом зовнішніх та внутрішніх обставин, і в залежності від партнера по переговорах ставала більш або менш категоричною. І все ж, із всього вище викладеного видно, що чим частіше здійснювалися контакти керівництва ЧССР із Західною Німеччиною, чим далі заходив експеримент з наданням соціалізму «людського обличчя», тим жорсткішою ставала позиція лідера СЕНП, що в результаті й вилилось у підтримку силової акції країн учасниць Варшавського договору. Щодо суспільної думки, то її діапазон був набагато ширший і залежав від

політичних поглядів окремих груп та осіб. Більшість людей не дуже вірили в «демократичний соціалізм», але розуміючи взаємозв'язок подій у країнах Східного блоку, їм здавалося, що успіх чехословацьких реформ змусить змінити існуючу обмежувальну політику і в їхній країні. Отож, настрої населення НДР були не однозначними, але в своїй основі зводились до засудження вторгнення військ ОВД, як порушення принципів міжнародного права, оскільки втручання відбулось проти волі чеського народу, і кваліфікували це як агресію і окупацію.

Література

1. Belda, J., Benčík, A., Pecka, J. Podíl NDR na intervenci proti Československu v roce 1968 / J. Belda, A. Benčík, J. Pecka. – Praha, 1995.
2. Stenografický záznam porady šesti komunistických stran v Drážďanech 23 března 1968, věnované událostem v Československu po lednovém plénu ÚV KSČ / Mezinárodní souvislosti Československé krize 1967-1970. Prosinec 1967 - červenec 1968 / J. Vondrová, J. Navrátil a kol. // Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Doplněk, Brno, 1995. — S. 73-117.
3. Vilímek, T. Pražské jaro a jeho reflexe v NDR / T. Vilímek // Bezpečnostní aparát, propaganda a Pražské jaro: Sborník mezinárodní konferenci. – Praha, 2009. – S. 49-55.
4. Богуславский, А. Р. «Пражская весна»: взгляд из Восточного Берлина / А. Р. Богуславский // Новая и новейшая история. – 2012. – №4. – С. 25-38.
5. Венцке, Р. Национальная народная армия ГДР в Праге не задействована / Р. Венцке // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Исследования / Гл. ред. Н. Г. Томилина, С. Карнер, А. О. Чубарьян. – М., 2010. – С. 393-404.
6. Вильке, М. ГДР в интервенционной коалиции против «социализма с человеческим лицом» / М. Вильке // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Исследования / Гл. ред. Н. Г. Томилина, С. Карнер, А. О. Чубарьян. – М., 2010. – С. 156-178.
7. Записка посла СССР П. Абрасимова секретарю ЦК КПСС К. В. Русакову «К вопросу отношений между СЕНП и КПЧ, ГДР и Чехословакией». 19 апреля 1968 г. // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Документы / Гл. ред. Н. Г. Томилина, С. Карнер, А. О. Чубарьян. – М.: МФД, 2010. – С. 49-55.

8. *Запись беседы* в Москве руководителей КПСС, БКП, ВСРП, СЕПГ и ПОРП о ситуации в Чехословакии. 8 мая 1968 г. // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Документы / Гл. ред. Н. Г. Томилина, С. Карнер, А. О. Чубарьян. – М.: МФД, 2010. – С. 63-94.
9. *Запись беседы* первого секретаря ЦК СЕПГ и председателя госсовета ГДР В. Ульбрихта с чрезвычайным и полномочным послом ЧССР в ГДР В. Коларжом. 16 апреля 1968 г. // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Документы / Гл. ред. Н. Г. Томилина, С. Карнер, А. О. Чубарьян. – М., 2010. – С. 45-49.
10. *Запись беседы* советника посольства СССР в ГДР В. П. Гренкова с заведующим отделом соседних стран МИД ГДР Р. Хельмером. 19 марта 1968 г. // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Документы / Гл. ред. Н. Г. Томилина, С. Карнер, А. О. Чубарьян. – М., 2010. – С. 21-24.
11. *Информация* посла ГДР в Чехословакии П. Флорина в ЦК СЕПГ о ситуации в ЧССР. 10 марта 1968 г. // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Документы / Гл. ред. Н. Г. Томилина, С. Карнер, А. О. Чубарьян. – М., 2010. – С. 16-19.
12. *Стенограмма* совещания в Варшаве руководителей ЦК БКП, ЦК ВСРП, ЦК КПСС, ЦК ПОРП и ЦК СЕПГ. 14-15 июля 1968 г. // «Пражская весна» и международный кризис 1968 года: Документы / Гл. ред. Н. Г. Томилина, С. Карнер, А. О. Чубарьян. – М., 2010. – С. 109-154.

Прощання із релігійним ідентитом: формування модерної моделі колективної свідомості чехів і словаків (1918-1938 рр.)

Кондратюк Марія Миколаївна

Кондратюк Марія. Прощання із релігійним ідентитом: формування модерної моделі колективної свідомості чехів і словаків (1918-1938 рр.). У статті розглядається проблема релігійної ідентичності чехів та словаків за часів Першої Чехословацької республіки. Автор аналізує релігійну самість, умови та чинники її формування в контексті загальної національної ідентичності. Досліджується роль у самовизначенні суспільства ідеї «чехословакізму». Робиться висновок про зміни у колективній свідомості чехів та словаків, зокрема відкидання католицького ідентитету, як імперського рудименту, що зумовлювалося впливом нової демократичної політики Чехословаччини.

Ключові слова: католицизм, релігійна ідентичність, Т. Г. Масарик, «чехословакізм», Чехословацька республіка.

Кондратюк Марія. Прощание с религиозной идентичностью: формирование современной модели коллективного сознания чехов и словаков (1918-1938 гг.) В статье рассматривается проблема религиозной идентичности чехов и словаков во времена Первой Чехословацкой республики. Автор анализирует религиозную самость, условия и факторы ее формирования в контексте общей национальной идентичности. Исследуется роль в самоопределении общества идеи «чехословакизма». Делается вывод об изменениях в коллективном сознании чехов и словаков, в частности отвержение католической идентичности, как имперского рудимента, которые обусловлены влиянием новой демократической политики Чехословакии.

Ключевые слова: католицизм, религиозная идентичность, Т. Г. Масарик, «чехословакизм», Чехословацкая республика.

Kondratyuk Maria. The farewell to the religious identity. The formation of modern models of the collective consciousness of the Czechs and Slovaks (1918-1938 years.) The article considers the problem of the religious identity of Czechs and Slovaks during the First Czechoslovak Republic (1918-1938). The author analyses the religious self, conditions and factors of its formation in the context of the overall national identity. Also the article investigates the role of «czechoslovakism» in self-determination of society. Article concludes about changes in collective consciousness of Czechs and Slovaks,